

İLETİŞİM FAKÜLTELERİNDE

YENİ MEDYA UYGULAMALARI VE HAK ODAKLI HABERCİLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÇAĞRI KADEROĞLU BULUT

IPS İLETİŞİM VAKFI / BİANET

DİJİTAL MEDYA ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ / NEWSLABTURKEY

İçindekiler

Grafikler Listesi	03
Tablolar Listesi	04
Executive Summary	05
GİRİŞ	08
I. DEMOGRAFİK DAĞILIM	10
II. HAK ODAKLI HABERCİLİĞE DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER	13
III. GAZETECİLİKTE YENİ MEDYA UYGULAMALARINA DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER	16
IV. UYGULAMALI EĞİTİM, EKSİKLİKLER VE İSTİHDAMA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	23
IV. SONUÇ	28

Bu rapor The Guardian Foundation (TGF) ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) tarafından desteklenen bir eğitim ve araştırma projesinin parçası olarak yayınlanmıştır. Bu raporun içeriğinin sorumluluğu tamamen Dijital Medya Araştırmaları Derneği'ne ve IPS İletişim Vakfı'na aittir ve hiçbir koşulda TGF ve SIDA'nın duruşunu yansıtmamaktadır.

Grafikler Listesi

Grafik 1. Öğrencilerin üniversiteleri

Grafik 2. Öğrencilerin bölümleri

Grafik 3. Öğrencilerin sınıfları

Grafik 4. Lisans müfredatınızda hak odaklı habercilik konusuyla ilişkili ders ya da dersler bulunuyor mu?

Grafik 5. Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?

Grafik 6. Lisans müfredatınızda dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen ders ya da dersler bulunuyor mu?

Grafik 7. Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?

Grafik 8. Lisans müfredatınızda haber yazımı konusunda uygulamalı dersler bulunuyor mu?

Grafik 9. Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?

Grafik 10. Eğitim müfredatında gazetecilik pratiklerine dair görülen eksiklikler

Grafik 11. Eğitimin istihdama dönük hangi yetenekleri kazandırdığı

Tablolar Listesi

Tablo 1. Bölümlerin üniversitelere göre dağılımı

Tablo 2. Lisans müfredatında hak odaklı habercilikle ilgili derslerin bulunmasının sınıflara göre durumu

Tablo 3. Üniversiteye göre lisans müfredatında hak odaklı habercilikle ilgili derslerin bulunma durumu

Tablo 4. Bölümlere göre hak odaklı habercilikle ilgili derslerin alınma durumu

Tablo 5. “Lisans eğitiminde şu ana dek ‘hak odaklı habercilik’ kavramı ya da pratiklerine dair yeterince bilgi edindim”

Tablo 6. Üniversiteye göre lisans müfredatında dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin bulunma durumu

Tablo 7. Bölümlere göre dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin alınma durumu

Tablo 8. Üniversiteye göre dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin alınma durumu

Tablo 9. “Lisans eğitimimde şu ana dek dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda uygulamaya dönük yeterince eğitim aldım”

Tablo 10. Öğrencilerin dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamalarına dönük ifadelerle katılma durumu

Tablo 11. “Lisans eğitimim sayesinde bir haber merkezini veya haber ekiplerini yönetmekle ilgili yeterince bilgi edindim”

Executive Summary

This research examines the state of new media applications and rights-based journalism courses in communication faculties in Turkey, based on the experiences and evaluations of students. The research, coordinated by IPS Communication Foundation/bianet and NewsLabTurkey, covers a total of eight universities in six cities: Ankara, Istanbul, Izmir, Gaziantep, Mersin, and Yozgat. The universities included in the research are Ankara, Hacı Bayram Veli, Bilgi, Yaşar, Başkent, Gaziantep, Mersin, and Yozgat Bozok Universities.

The research is significant in terms of addressing the opportunities and deficiencies in communication education at the undergraduate level through the experiences and evaluations of students. Existing literature mainly focuses on the examination of communication faculty curricula, with relatively less attention given to student evaluations and experiences. Therefore, this research is one of the first studies in this field.

The research follows a mixed research design, utilizing both quantitative and qualitative techniques. Surveys, focus group interviews, and non-systematic observations were used together to reveal general trends, averages, and differences. As the population constituting the universe is "university students," a type of homogeneity, purposeful and convenience sampling methods were employed.

The data for the research is based on an online survey conducted from December 5, 2022, to January 3, 2023, and a focus group interview.

A total of 185 students from the six cities and seven universities mentioned above participated in the survey, and 128 surveys were included in the analysis according to validity criteria. The focus group interview was conducted with the participation of eight students from four universities (Ankara, Izmir Yaşar, Yozgat Bozok, and Başkent), lasting approximately 1.5 hours (although Başkent University students did not participate in the survey, they were included in the focus group interview). The interview was recorded with the permission of the interviewees, and the interviewers' names were anonymized in the report.

Both the survey and the focus group interview included questions about the existence of new media application and rights-based journalism courses in their faculties, the students' needs and interests regarding these courses, and their evaluation of their competence in these areas after receiving education. The survey form included multiple-choice and open-ended questions, as well as judgment statements based on the Likert scale. The obtained data was analyzed using SPSS 25.0 statistical software, and graphs and tables were used for visualization.

The presentation of the findings is based on the categories in the survey. In this framework, the report consists of four sections. The first section presents the demographic distribution of the students participating in the research, based on the university, department, and class information.

The second section focuses on the evaluations of rights-based journalism courses. This section includes whether rights-based journalism courses exist in universities, whether students take these courses, and their approaches to rights-based journalism. The third section examines students' evaluations of new media applications in journalism. The term "new media applications" encompasses various dimensions such as digital journalism and mobile applications, production-content development for new media, digital security and visualization tools, new media economy, data journalism, search engine optimization, user analytics reading, algorithms' operation, and individual journalism practices. The fourth and final section addresses the deficiencies in the education process, practical training, and evaluations related to employment.

Although this research represents the trends in the field reasonably well considering its subject, sample size, and scope, it should be noted that there is a need for more extensive studies in this area. It is hoped that this research will contribute, albeit to a small extent, to the discussions on the present and future of communication education in Turkey.

The evaluations of communication faculty students regarding rights-based journalism and new media applications do not present a promising picture in the education process. While there is a regression in rights-based journalism in communication faculties, it is also observed that the education system does not adequately cover the practices and skills required by the digital era.

It can be said that rights-based journalism practices do not hold a significant weight in communication faculties today,

and students cannot acquire sufficient theoretical and practical education/knowledge in this regard, leading to a decline in their interest. In societies like Turkey, where the democratic climate is damaged, there is a clear need to develop and popularize the perspective and practices of rights-based journalism. Considering the central role of rights-based journalism in the development of journalism and freedom of expression, it appears important to reconsider rights-based journalism practices in both university and non-university communication education and renew students' interest in this field.

There is also a significant inadequacy in digital journalism and new media applications. It is determined that education practices in this regard are considerably lagging behind, and the new tools and applications of the digital age have not been meaningfully integrated into the education process yet. In most faculties, students graduate without acquiring any knowledge or practical experience in these areas. The lack of trained faculty members in these fields also emerges as a significant factor.

Differences between foundation and public universities are identified in this regard. While foundation universities are seen to be more effective in terms of technical infrastructure, hardware, and application issues compared to public universities, it is observed that the new tools and applications have not yet reached a sufficient level of prevalence and integration into the education system in these schools either. This situation leaves the formal communication education quite deficient in capturing evolving practices, and attempts are made to compensate for this deficiency through non-university training channels.

The shortcomings and expectations indicated by students regarding communication education mainly revolve around digital journalism and new media applications. However, the need for a journalistic perspective and acquisition still remains significant. It should be emphasized that while technical and practical skills are undoubtedly necessary for journalism, reducing journalism solely to these skills would be unfair to both journalism and university education. Historically, the meaning, social function, and institutional structure of journalism are undergoing transformation, rapidly changing the required journalist type and conditions for practicing journalism. The change in the social relevance and technological framework of journalism manifests itself institutionally, formally, and qualitatively in journalism education. This situation leads to a shift in the education system towards producing students who are more competitive, equipped with practical and technical skills, knowledgeable about market requirements, and capable of naturalizing them. It should be emphasized that an education approach that does not consider employment opportunities and an unquestioning approach that fetishizes market requirements will not yield meaningful results. At this point, it is important to strive for a reasonable balance between industry demands and the professional and social requirements of university education. The search for new media applications and journalism practices should also be approached within this framework.

This situation, which needs to be taken into account in terms of the present and future of communication education, also requires evaluation in terms of policies. How digital journalism and new media applications will be incorporated into communication education will be related to decisions regarding the structure of communication faculties, the purpose of communication education, and the expectations from future communication professionals. On the other hand, it will be shaped by problems arising from the widening gaps between public and foundation universities and among public universities themselves. Training programs conducted by external institutions in these areas emerge as a strong tendency to address this educational deficiency.

In conclusion, for rights-based journalism and new media applications to find a meaningful place in the education system, it appears important and necessary both for the digital-based new media tools to be introduced and find practical use in the education process of the new generation, and for the democratic potential in society to be revealed through this means.

GİRİŞ

Bu araştırma, Türkiye’deki iletişim fakültelerinde yeni medya uygulamaları ve hak odaklı habercilik derslerinin durumunu, öğrencilerin deneyimleri ve değerlendirmeleri üzerinden incelemektedir. IPS İletişim Vakfı/ bianet ve NewsLabTurkey tarafından koordine edilen araştırma Ankara, İstanbul, İzmir, Gaziantep, Mersin ve Yozgat olmak üzere toplam altı ilden sekiz üniversiteyi kapsamaktadır. Bu üniversiteler, Ankara, Hacı Bayram Veli, Bilgi, Yaşar, Başkent, Gaziantep, Mersin ve Yozgat Bozok üniversiteleridir.

Araştırma lisans düzeyinde iletişim eğitiminin olanaklarını ve eksikliklerini öğrencilerin deneyim ve değerlendirmeleri üzerinden ele alması bakımından önem taşımaktadır. İlgili literatür çoğunlukla iletişim fakültelerinin eğitim müfredatlarının incelenmesine odaklanmakta, öğrencilerin değerlendirme ve deneyimleri görece geri planda bırakılmaktadır. Elinizdeki araştırma bu yanıyla alandaki ilk çalışmalardan biridir.

Araştırma yönetsel olarak karma araştırma desenine sahiptir. Nicel ve nitel teknikler bir arada kullanılmıştır. Alandaki genel eğilimleri, ortalamaları ve farklılıkları ortaya koyabilmek için anket, odak grup görüşmesi ve sistematik olmayan gözlemlerden birlikte yararlanılmıştır. Araştırmada, evreni oluşturan nüfus “üniversite öğrencisi” olmaktan kaynaklı bir türdeşliğe sahip olduğundan, olasılıklı olmayan örneklem türlerinden amaca dönük ve kolayda örneklem kullanılmıştır.

Araştırmanın verileri, 5 Aralık 2022 -3 Ocak 2023 tarihleri arasında yürütülen online ankete ve bir odak grup görüşmesine dayanmaktadır. Ankete, yukarıda sayılan altı şehir ve yedi üniversiteden toplam 185 öğrenci katılmış, geçerlilik kriterlerine göre 128 anket değerlendirilmeye alınmıştır.

Odak grup görüşmesi ise, dört üniversiteden (Ankara, İzmir Yaşar, Yozgat Bozok ve Başkent üniversiteleri) sekiz öğrencinin katılımıyla, yaklaşık 1,5 saatlik bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir (Başkent üniversitesi öğrencileri ankette yer almamakla birlikte odak grup görüşmesinde araştırmaya dahil olmuştur). Görüşmede görüşmecilerin izinleri alınarak kayıt cihazı kullanılmıştır. Raporda görüşmecilerin isimleri değiştirilerek anonimleştirilmiştir.

Hem ankette hem de odak grup görüşmesinde öğrencilere, fakültelerinde yeni medya uygulamalarına ve hak haberciliğine dönük derslerin bulunup bulunmadığı, bu derslere dönük ihtiyaç ve ilgileri ile aldıkları eğitimin sonucunda bu alanlardaki yetkinliklerini nasıl değerlendirdiklerine dönük sorular sorulmuştur. Anket formunda çoktan seçmeli ve açık uçlu soruların yanı sıra Likert ölçeğine dayalı yargı cümleleri de yer almıştır. Elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Görselleştirmelerde grafikler ve tablolar kullanılmıştır.

Bulguların aktarılmasında anketteki kategoriler gözetilmiştir. Bu çerçevede elinizdeki rapor dört bölümden oluşmaktadır.

01 İlk bölümde, araştırmaya katılan öğrencilerin demografik dağılımları eğitim aldıkları üniversite, bölüm ve sınıf bilgileri çerçevesinde serimlenmektedir.

İkinci bölümde hak odaklı gazetecilik derslerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Bu bölüm üniversitelerde hak odaklı habercilik derslerinin bulunup bulunmadığı, öğrencilerin bu dersleri alıp almadıkları ve hak odaklı habercilik kavramına dönük yaklaşımlarını içermektedir.

02

03 Üçüncü bölümde öğrencilerin gazetecilikte yeni medya uygulamalarına dönük değerlendirmeleri incelenmektedir. Yeni medya uygulamaları teriminin altında dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar, yeni medya için prodüksiyon-içerik geliştirme, dijital güvenlik ve görselleştirme araçları, yeni medya ekonomisi, veri gazeteciliği, arama motoru optimizasyonu, kullanıcı analitiği okuma, algoritmaların işleyişi ve bireysel gazetecilik uygulamaları gibi farklı boyutlar yer almaktadır.

Son bölüm olan dördüncü bölümde ise eğitim sürecindeki eksiklikler, uygulamalı eğitim ve istihdama dönük değerlendirmeler ele alınmaktadır.

04

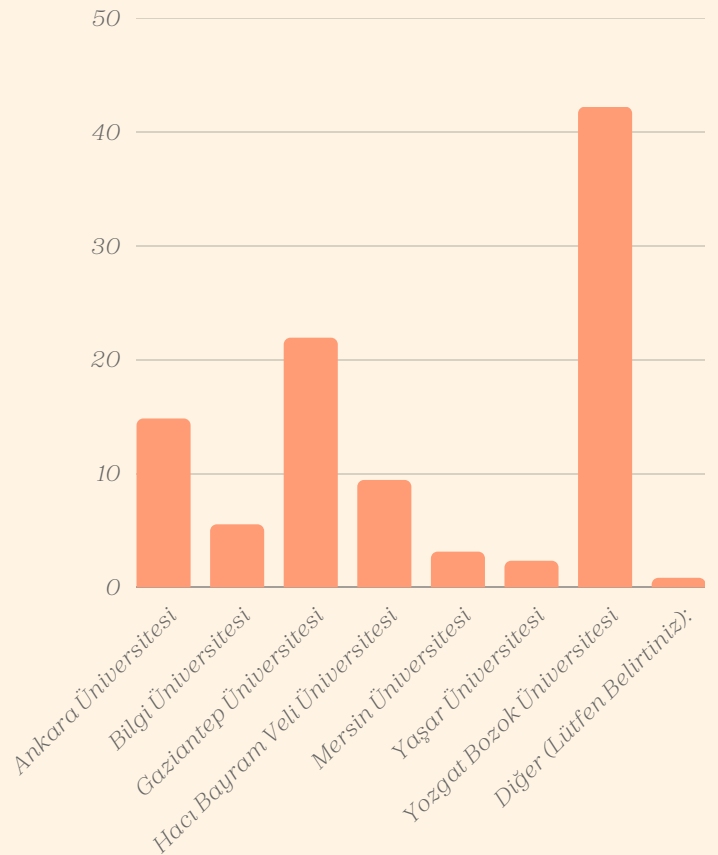
Araştırma, ele aldığı konunun sınırları, ulaştığı örneklem büyüklüğü ve kapsamı itibarıyla alandaki eğilimleri makul düzeyde temsil edebilmekle birlikte, bu alanda daha geniş ölçekli çalışmalara ihtiyaç duyulduğu da belirtilmelidir. Bu araştırmanın Türkiye'deki iletişim eğitiminin bugününe ve geleceğine ilişkin tartışmalara küçük de olsa bir katkı sunması umulmaktadır.

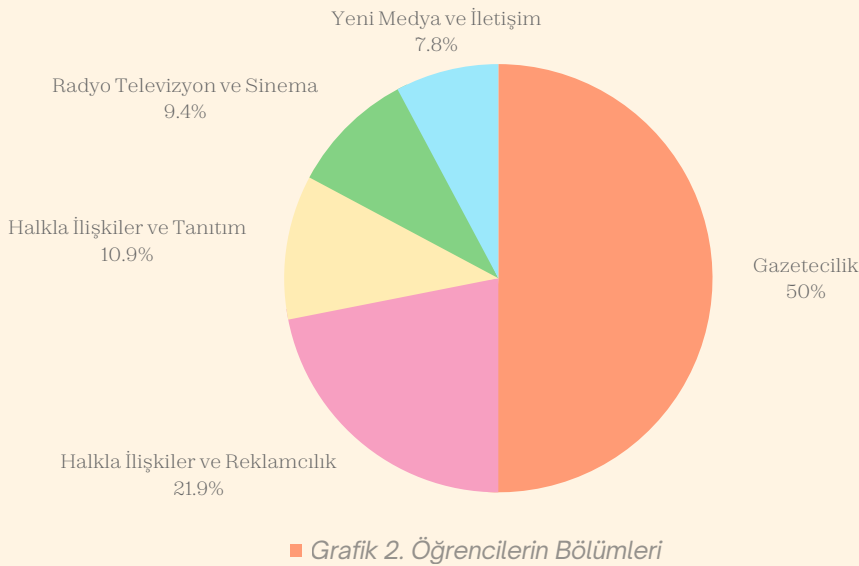
I. Demografik Dağılım

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik dağılımları, araştırma sonuçlarının değerlendirilebilmesi ve daha isabetli kavranabilmesi için önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır. Bu bölümde öğrencilerin eğitim aldıkları üniversite, bölüm ve sınıf bilgileri serimlenmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin dağılımları incelendiğinde, en yüksek katılımın Yozgat Bozok Üniversitesi'nden (yüzde 42,2) gerçekleştiği görülmektedir. Onu sırasıyla Gaziantep (yüzde 21,9), Ankara (yüzde 14,8), Hacı Bayram Veli (yüzde 9,4), Bilgi (yüzde 5,5), Mersin (yüzde 3,1), Yaşar (yüzde 2,3) üniversiteleri izlemektedir. Binde 8'lik bir kısım ise üniversitesini belirtmemiştir (Grafik 1). Araştırmaya kamu üniversitelerinden katılım oldukça yüksek iken (yüzde 91,4), vakıf üniversitelerinden öğrencilerin katılımı düşük düzeyde (yüzde 7,8) kalmıştır.

■ Grafik 1. Öğrencilerin üniversiteleri

Öğrencilerin eğitim aldıkları bölümler ise beş başlıkta toplanmaktadır.

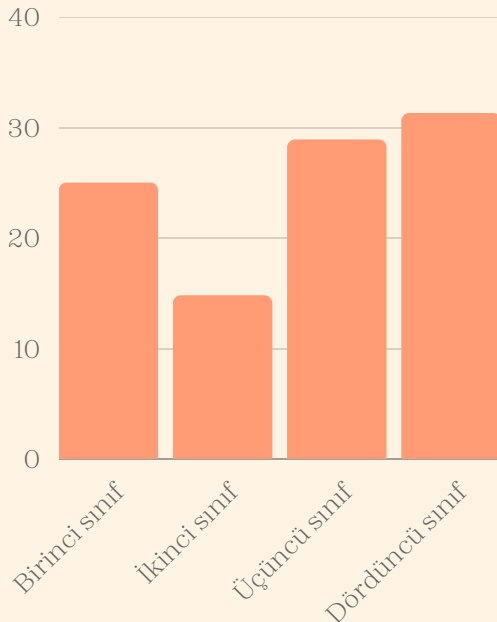
Katılımcıların yarısı (yüzde 50) gazetecilik bölümündeyken, yaklaşık dördte biri (yüzde 21,9) Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, yüzde 10,9'u ise Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümlerinden gelmektedir. Halkla İlişkiler bölümleri bir arada değerlendirildiğinde katılımcıların yaklaşık üçte birinin (yüzde 32,8) bu bölümlerde olduğu görülmektedir. Radyo Televizyon ve Sinema bölümü yüzde 9,4, Yeni Medya ve İletişim bölümü ise yüzde 7,8'lik bir orana sahiptir (Grafik 2).

Bölümlerin üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde, Yeni Medya ve İletişim bölümünün yalnızca vakıf üniversitelerinde (Bilgi ve Yaşar üniversiteleri) yer aldığı, iletişim fakültelerinin “geleneksel” bölümlerinin ise kamu üniversitelerinde bulunduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Bölümlerin üniversitelere göre dağılımı

	Ankara Üni.	Bilgi Üni.	Gaziantep Üni.	Hacı Bayram Veli Üni.	Mersin Üni.	Yaşar Üni.	Yozgat Bozok Üni.	Diğer (Lütfen Belirtiniz)
Gazetecilik	14,1%		43,8%	3,1%	6,3%		31,3%	1,6%
Halkla İlişkiler ve Reklamcılık				3,6%			96,4%	
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	35,7%			64,3%				
Radyo Televizyon ve Sinema	41,7%						58,3%	
Yeni Medya ve İletişim		70,0%				30,0%		

Grafik 3. Öğrencilerin sınıfları

Öğrencilerin sınıflara göre dağılımı da araştırma sonuçlarının değerlendirilebilmesi için önemlidir. Katılımcıların çoğunluğunu dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır (%31,3). En az katılım ise ikinci sınıf öğrencilerindedir (%14,8). Birinci sınıftan katılanlar dörtte birlik (%25) kısmı oluştururken, üçüncü sınıf öğrencileri ise yüzde 28,9'luk bir orana sahiptir (Grafik 3). Katılımcıların sınıflara dağılımları arasında görece yakın oranların bulunduğu söylenebilir.

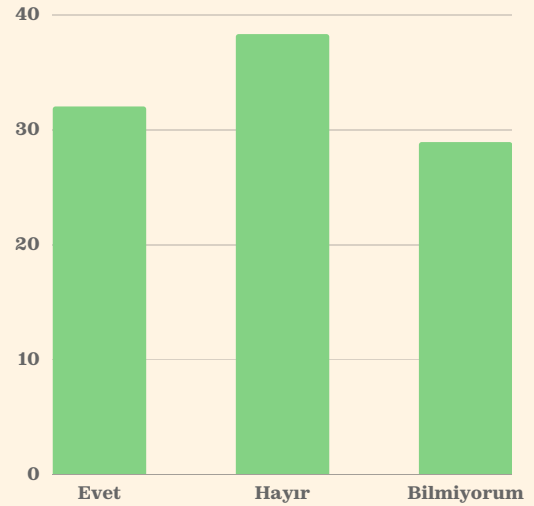
Genel olarak bakıldığında araştırma, kamu üniversitelerinden ve fakültelerin geleneksel bölümlerinden katılımcıların ağırlıkta olduğu bir profile sahiptir. Vakıf üniversiteleri ve bu üniversitelerdeki yeni bölümlerin araştırmaya katılımı görece düşük düzeyde olmuştur. YÖK'ün 2022 istatistiklerine göre Türkiye'de öğrenci kabul eden İletişim ve İletişim Bilimleri fakültelerinin toplam sayısı 64'tür. Bunların 19'u vakıf üniversitelerinde bulunmaktadır. Öğrenci sayılarına bakıldığında ise söz konusu fakültelerde kayıtlı 69 bin 136 öğrencinin yalnızca 17 bin 33'ü vakıf üniversitelerinde eğitim almaktadır. Fakülte sayıları düzeyinde vakıf üniversitelerindeki İletişim/İletişim Bilimleri fakülteleri yüzde 29,6'lık paya sahip görünürken, öğrenci sayıları itibarıyla bu oran yüzde 24,6'ya gerilemektedir. Dolayısıyla her dört iletişim fakültesi öğrencisinden biri vakıf üniversitesinde, üçü ise kamu üniversitelerinde eğitim almaktadır. Buradan hareketle, bu araştırmanın ağırlıkla kamu üniversitelerindeki durumu resmetmekle birlikte, vakıf üniversitelerine dair de asgari düzeyde bir bilgi sunduğu, kamu ve vakıf üniversiteleri karşılaştırması için ise anlamlı bir çerçeveye sahip olduğu belirtilebilir.

II. HAK ODAKLI HABERCİLİĞE DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde öğrencilerin hak odaklı habercilik derslerine dönük değerlendirmeleri ele alınmaktadır. Bu konudaki ilk bulgu lisans müfredatlarında hak odaklı haberciliğe ilişkin derslerin bulunup bulunmadığıdır. Öğrencilerin yaklaşık üçte biri (%32) eğitim müfredatlarında hak haberciliği derslerinin bulunduğunu belirtirken, üçte birinden daha fazlası (%38,3) bu konuda herhangi bir ders bulunmadığını ifade etmiştir. Yüzde 28,9'luk bir kesim ise bu konuda herhangi bir bilgisinin olmadığını söylemektedir (Grafik 4).

Bu konuda bilgisi olmadığını belirten öğrencilerin oranının yüksekliği dikkat çekicidir. Bu durumun bulunulan sınıflarla ilişkili olup olmadığı incelendiğinde, öğrencilerin üçte birinden fazlasının (%37,8) birinci sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu cevabı veren öğrencilerin sınıfları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($p=0,035$) da belirtilmelidir (Tablo 2).

Grafik 4. Lisans müfredatınızda hak odaklı habercilik konusuyla ilişkili ders ya da dersler bulunuyor mu?

Bu durum, öğrencilerin lisans müfredatlarına ilişkin ilgi ve bilgilerinin yeterince yüksek olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Sınıf yükseldikçe bu durum görece değişmektedir fakat yine de öğrencilerin eğitimini aldıkları müfredatlar ile ilişkilerinin daha sıkı ve ilgili hâle getirilmesi gerekliliği ortadadır.

Bu konuyla ilişkili bir başka durum, öğrencilerin hak odaklı habercilik dersleri konusundaki kafa karışıklığıdır. Öğrencilerin, müfredatlarında hak odaklı habercilik derslerinin bulunup bulunmadığına ilişkin görüşleri çelişkilidir. Aynı üniversitedeki öğrenciler bu konuda farklı yanıtlar verebilmektedir (Tablo 3). Tablodan da görüleceği üzere aynı üniversitedeki kimi öğrenciler müfredatlarında hak odaklı haberciliğe dönük derslerin bulunduğunu bildirirken, kimi öğrencilerse bu konuda derslerinin bulunmadığını söylemektedir.

Lisans müfredatınızda "hak odaklı habercilik" konusuyla ilişkili ders ya da dersler bulunuyor mu?

	Birinci sınıf	İkinci sınıf	Üçüncü sınıf	Dördüncü sınıf
Bilmiyorum	37,8%	24,3%	24,3%	13,5%
Evet	17,1%	4,9%	31,7%	46,3%
Hayır	22,4%	16,3%	30,6%	30,6%

Tablo 2. Lisans müfredatında hak odaklı habercilikle ilgili derslerin bulunmasının sınıflara göre durumu

Araştırma kapsamındaki fakültelerin Bologna sistemleri üzerinden yapılan incelemede, Hacı Bayram Veli, Mersin, Yaşar ve Yozgat Bozok üniversitelerinde hak odaklı haberciliğe dönük derslerin bulunmadığı, buna karşın Ankara ve Bilgi üniversitelerinde “İnsan Hakları ve Medya” ya da “İnsan Hakları Haberciliği” gibi isimler altında hak odaklı habercilik derslerinin bulunduğu görülmüştür. Yalnızca Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde “Hak Haberciliği” adı altında bir ders bulunmaktadır.

Öğrencilerin bu konudaki çelişkili ifadelerinin, “hak odaklı habercilik”i nasıl değerlendirdikleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. İsmi “hak odaklı habercilik” olmasa dahi kimi derslerin bu konularla ilgili içerikler ve tartışmalar barındırması mümkündür. Söz konusu çelişkinin buradan doğuyor olması muhtemeldir. Bu konuda odak grup görüşmesindeki kimi ifadeler bu durumu doğrular niteliktedir:

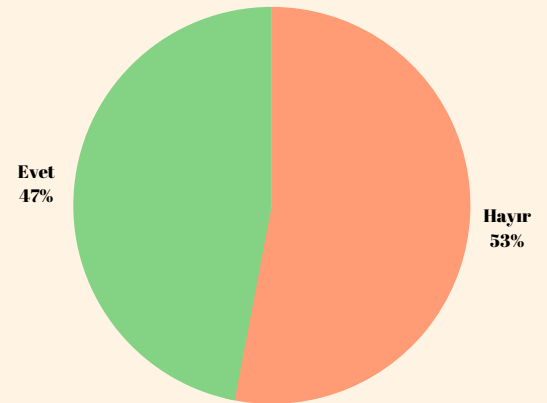
Doğrudan hak odaklı gazetecilik değil belki ama toplumsal cinsiyet dersi aldım. Hak haberciliği gibi, aslında önceden belki de bilmeden yapacağım şeyler vardı, görseller, haber dili vb gibi. Bu dersle çok dikkat etmem gereken şeyleri öğrendim. Belki bu dersleri almasam belki biz onlara değinmesek ve ben direkt sahaya insem ilk tecrübelerimde böyle kötü şeyler yapabilirdim, olmaması gereken şeyler yapabilirdim ama şu an o dersler sayesinde kesinlikle hak odağında pek çok şeye dikkat etmem gerektiğinin farkındayım. (Gözde)

Yargı ve insan hakları muhabirliği dersi almıştım, herhalde hak haberciliği yerine geçiyor. Seçmeli bir dersti. Zorunlu ders olarak da iletişim etiği altında birazcık daha bu konulara değindik ama zorunlu derslerde çok fazla bunu göremedik. Dediğim gibi seçmeli derslerde yakalamak daha mümkün oldu. Bir perspektif kazandırıyor mutlaka. (Görkem)

Müfredatlarında hak odaklı habercilik derslerinin bulunduğunu belirten öğrencilerin bu dersleri alıp almadığı da önemli bir veri sunmaktadır. Buna göre öğrencilerin yarısından çoğu (yüzde 53) hak odaklı habercilik derslerini almadığını ifade ederken yüzde 47’si ise bu dersleri aldığını söylemektedir (Grafik 5). Bu oranlar, öğrencilerin hak odaklı habercilik konusuna ilgilerinin durumunu göstermek bakımından önemlidir.

Lisans müfredatınızda "hak odaklı habercilik" konusuyla ilişkili ders ya da dersler bulunuyor mu?			
	Bilmiyorum	Evet	Hayır
Ankara Üniversitesi	37,8%	24,3%	24,3%
Bilgi Üniversitesi	17,1%	4,9%	31,7%
Gaziantep Üniversitesi	22,4%	16,3%	30,6%
Hacı Bayram Veli Üniversitesi		25,0%	75,0%
Mersin Üniversitesi	50,0%	50,0%	
Yaşar Üniversitesi	33,3%	33,3%	33,3%
Yozgat Bozok Üniversitesi	24,1%	29,6%	46,3%

Tablo 3. Üniversiteye göre lisans müfredatında hak odaklı habercilikle ilgili derslerin bulunma durumu

Grafik 5. Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?

Bu dersleri alan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı incelendiğinde, gazetecilik bölümü öğrencilerinin en yüksek orana (%42,2) sahip olduğu görülmektedir. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ile Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümleri bir arada değerlendirildiğinde bu bölüm öğrencilerinin de yarıya yakınının (%42,8) hak odaklı habercilik derslerini aldığı görülmektedir. Radyo Televizyon ve Sinema bölümü öğrencilerinin dörtte biri (%25), Yeni Medya ve İletişim bölümü öğrencilerinin ise beşte birinin (%20) bu dersleri aldığı tespit edilebilmektedir (Tablo 4).

Buna göre, Yeni Medya ve İletişim bölümü öğrencilerinin hak odaklı habercilik derslerini en az alan öğrenciler olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, iletişim fakültelerinin geleneksel bölümlerinin hak odaklı habercilik derslerine dönük ilgilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Mean (Ortalama)	Median (Ortanca Değer)	Mod (En sık tekrarlanan)	Standart Sapma
4,43	4,00	1,00	2,95

Tablo 5. "Lisans eğitiminde şu ana dek 'hak odaklı habercilik' kavramı ya da pratiklerine dair yeterince bilgi edindim"

Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?		
	Evet	Hayır
Gazetecilik	42,2%	37,5%
Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	21,4%	39,3%
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	21,4%	21,4%
Radyo Televizyon ve Sinema	25,0%	50,0%
Yeni Medya ve İletişim	20,0%	30,0%

Tablo 4. Bölümlere göre hak odaklı habercilikle ilgili derslerin alınma durumu

Öğrencilerin hak odaklı habercilik kavramı ve pratiklerine dönük yeterince bilgi edinip edinmediklerine yönelik düşünceleri de dikkat çekicidir. "Lisans eğitiminde şu ana dek 'hak odaklı habercilik' kavramı ya da pratiklerine dair yeterince bilgi edindim" ifadesine katılma durumları en az 1, en çok 10 olacak şekilde yanıtlanmıştır (Tablo 5).

Öğrenciler en sık 1 değerini (mod=1) işaretlemişlerdir. Buna göre öğrencilerin önemli bir kısmı (%26,7) lisans eğitimleri süresince hak odaklı habercilik konusunda hiçbir bilgi edinmediğini söylemektedir. Bu konuda verilen yanıtların ortanca ve ortalama değerleri (median=4, mean=4,43) dikkate alındığında, öğrencilerin hak odaklı habercilik konusunda yeterince bilgi edinmediklerini düşündükleri tespit edilebilir. Veriler bu konuda ortalamaya yakın şekilde dağılım göstermektedir (St. Sapma=2,95). Bu konudaki iki istisna, Bilgi ve Gaziantep üniversiteleridir. Hak odaklı habercilik konusunda yeterli düzeyde bilgi edindiğini söyleyen öğrencilerin oranı, hak odaklı haberciliğe dönük derslerin bulunduğu Bilgi ve Gaziantep üniversitelerinde görece artmaktadır.

Yine de genel dağılım içinde öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi (%65) 5 ve altındaki değerleri işaretleyerek hak odaklı habercilik konusunda yeterli bilgi edinmediğini bildirmektedir. Bu konuda tüm öğrenciler açısından bakıldığında, bölümler arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($p=0,642$), tüm bölümlerdeki öğrencilerin benzer bir eğilim sergilediği görülmektedir.

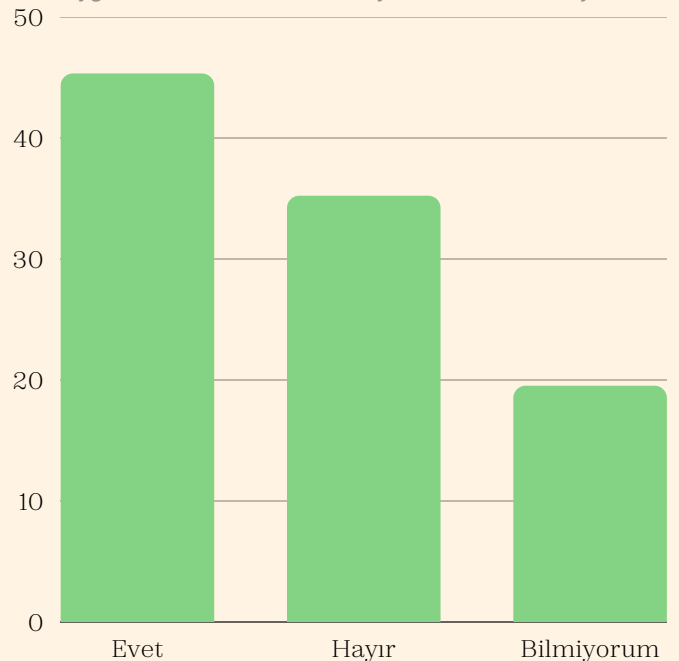
Bu bulgular, hak odaklı habercilik pratiklerinin iletişim fakültelerinde belirli bir ağırlığa sahip olmadığını, öğrencilerin bu konuda teorik ve pratik olarak yeterli düzeyde eğitim/bilgi edinemediğini ve öğrencilerin bu konudaki ilgisinin gerilemekte olduğunu göstermesi açısından kritiktir. Türkiye gibi demokratik iklimi zedelenmiş toplumlarda hak haberciliği perspektifinin ve pratiklerinin geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının gerekliliği ortadadır. Gazeteciliğin ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesi açısından hak odaklı haberciliğin merkezi bir konumda bulunduğu düşünüldüğünde, hem üniversitelerde hem de üniversite dışındaki iletişim eğitimlerinde hak odaklı habercilik pratiklerinin yeniden gündem edilmesi ve öğrencilerin bu konuya ilgilerinin tazelenmesi için kimi adımların atılması gerekliliği öne çıkmaktadır.

III. GAZETECİLİKTE YENİ MEDYA UYGULAMALARINA DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde öğrencilerin yeni medya uygulamalarına dönük değerlendirmeleri incelenmektedir. Yeni medya uygulamaları teriminin altında dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar, yeni medya için prodüksiyon-içerik geliştirme, dijital güvenlik ve görselleştirme araçları, yeni medya ekonomisi, veri gazeteciliği, arama motoru optimizasyonu, kullanıcı analitiği okuma, algoritmaların işleyişi ve bireysel gazetecilik uygulamaları gibi farklı boyutlar yer almaktadır.

Bu konudaki ilk bulgu lisans müfredatlarında dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin bulunup bulunmadığıdır. Öğrencilerin yarıya yakını (%45,3) dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerinin bulunduğunu belirtmektedir. Müfredatlarında bu derslerin bulunmadığını söyleyenlerin oranı yüzde 35,2'dir. Öğrencilerin yaklaşık beşte biri (%19,5) ise bu konuda bilgisinin olmadığını ifade etmiştir (Grafik 6). Bu konuda bilgisi olmayan öğrencilerin çoğu (%40) birinci sınıf öğrencisidir. Bu, söz konusu öğrencilerin okuldaki deneyimlerinin yeniliği/kısıtlılığı açısından anlaşılabilir bir durumdur.

■ Grafik 6. Lisans müfredatınızda dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen ders ya da derler bulunuyor mu?

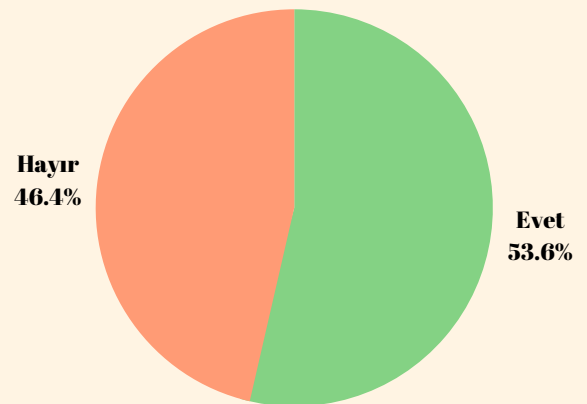
Hak odaklı habercilik konusundaki çelişkili durum dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda da kendini göstermektedir. Aynı üniversitedeki kimi öğrenciler bu konuda derslerinin bulunduğunu söylerken kimileri ise tersini ifade etmektedir (Tablo 6). Bu konuda üniversiteler ($p=0,009$), bölümler ($p=0,014$) ve sınıflar ($p=0,022$) arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemekte, söz konusu çelişkili ifadeler farklı bölümlerden ve sınıflardan öğrenciler için geçerli olmaktadır. Bu konuda çelişkili yanıtlar verilmeyen tek üniversite Yaşar Üniversitesi iken dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar derslerinin bulunduğu ilişkin olumlu yanıt içermeyen tek üniversite de Hacı Bayram Veli Üniversitesi'dir.

Lisans müfredatınızda dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen ders ya da dersler bulunuyor mu?			
	Bilmiyorum	Evet	Hayır
Ankara Üniversitesi	26,3%	47,4%	26,3%
Bilgi Üniversitesi	28,6%	57,1%	14,3%
Gaziantep Üniversitesi	25,0%	46,4%	28,6%
Hacı Bayram Veli Üniversitesi	8,3%		91,7%
Mersin Üniversitesi		50,0%	50,0%
Yaşar Üniversitesi		100,0%	
Yozgat Bozok Üniversitesi	16,7%	50,0%	33,3%

Tablo 6. Üniversiteye göre lisans müfredatında dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin bulunma durumu

Buna karşın araştırma kapsamındaki fakültelerin Bologna sistemleri üzerinden yapılan incelemede Hacı Bayram Veli Üniversitesi hariç diğer tüm üniversitelerin müfredatında dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda en az bir ya da iki ders (kimi üniversitelerde ise daha fazla ders) bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin çelişkili cevaplarının arkasındaki neden olarak ya bu dersleri almadıkları ya da derslerin içeriğinin ekipman veya bilgi-deneyim aktarımı bakımından yeterince tatmin edici bulunmadığı için tepkisel yanıtlar verildiği düşünülebilir.

Müfredatlarında dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin bulunduğunu belirten öğrencilerin bu dersleri alıp almadığı da önemli bir veri sunmaktadır. Buna göre öğrencilerin yarısından çoğu (yüzde 53,6) bu dersleri aldığını belirtirken yüzde 46,4'ü ise söz konusu dersleri almadığını söylemektedir (Grafik 7).

Grafik 7. Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?

Bu dersleri alan öğrencilerin bölümlere göre dağılımları incelendiğinde, bölümler arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu ($p=0,003$) tespit edilmektedir. En yüksek oran Yeni Medya ve İletişim bölümünde (%70) iken, en düşük oran ise Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümünde (%7,1) olduğu görülmektedir. Halkla İlişkiler ve Tanıtım ile Halkla İlişkiler ve Reklamcılık bölümleri bir arada değerlendirildiğinde de (%32,1) sonuç değişmemektedir (Tablo 7).

Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?			
	Evet	Hayır	
Hangi bölümde öğrencisiniz?	Gazetecilik	50,0%	26,6%
	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	25,0%	39,3%
	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	7,1%	35,7%
	Radyo Televizyon ve Sinema	41,7%	58,3%
	Yeni Medya ve İletişim	70,0%	10,0%

■ Tablo 7. Bölümlere göre dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin alınma durumu

Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?			
	Evet	Hayır	
Hangi üniversitede öğrencisiniz?	Ankara Üniversitesi	42,1%	26,3%
	Bilgi Üniversitesi	57,1%	14,3%
	Gaziantep Üniversitesi	42,9%	28,6%
	Mersin Üniversitesi	50,0%	25,0%
	Yaşar Üniversitesi	100,0%	
	Yozgat Bozok Üniversitesi	42,6%	38,9%

■ Tablo 8. Üniversiteye göre dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin alınma durumu

Üniversiteler kapsamında incelendiğinde ise, dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar derslerini alan öğrencilerin oranının vakıf üniversitelerinde daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 8). Buna göre araştırmaya katılan Bilgi Üniversitesi öğrencilerinin yarısından çoğu (%57,1), Yaşar Üniversitesi öğrencilerinin ise tamamı bu dersleri almaktadır. Oranlar, kamu üniversitelerinde görece daha düşüktür.

Bu sonuçlar, öğrencilerin dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusundaki derslerle yalnızca ne kadar ilgili olduklarını değil, aynı zamanda bu derslere ulaşılma imkânlarının ne kadar olduğu üzerine düşünmek için de önemlidir. Araştırma kapsamında yapılan kimi gözlemler ve görüşmeler de bir yandan söz konusu derslerin gerektirdiği teknik-teknolojik donanım, diğer yandan ise bu alanlarda bilgi-deneyim aktarımı yapabilecek öğretim elemanları konusunda ciddi eksiklikler olduğunu göstermektedir. Görüşmecilerin bu konuda kimi ifadeleri şöyledir:

Bizim okul temel gazetecilik unsurlarıyla dijital ortama geçmeye çalışan bir sistemde ilerlemeye çalışıyor. Çünkü hocalarımız da bu konuda deneyimli olmadığı için zorluk çekiyoruz. (Tuğrul)

Çok sözde kalıyor bence böyle şeyler, verseler de. Aldığımız çoğu derste, verim alamıyoruz. Konuştuğumuz şeyleri de ancak sahada pratiğe dökerek yapmamız gerekiyor. Tecrübe kazanarak elde edebiliriz. Hocalarımızın da bu alanlarda iyi olması gerekiyor. Çoğunlukla teorik bilgilerde kalıyor. (Görkem)

Dijital uygulamalar, yeni gazetecilik uygulamaları bir fikir olarak var ama bize tam olarak aktarlamıyor. SEO optimizasyonu vs. ben bunları okulda duymadım ama okulun yönlendirdiği birkaç atölyede bize gösterildi orada. Bizim sınıfta da bir tek ben aldım. (Ahmet)

Ben açıkçası bunları bir ders adı altında görmedim. Belki ders adı altında verilmiştir haberim yok belki yani ben denk gelmedim bilmiyorum ama bu kavramlara kendi arkadaşlarımla sohbet arasında duyduğum bir aşinalığım var. Fakat çok detaylı çok derinlemesine bir bilgim yok açıkçası. Yine etraftan belki internette dediğimiz gibi kendi çabalarımızla karşımıza çıkabiliyor, araştırma falan yaparken ama ders olarak ya da ders içeriğinde ben görmedim. (Gözde)

Bu çerçevede öğrencilerin, eğitim süreçleri boyunca dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda yeterince bilgi edinip edinmediklerine yönelik düşünceleri de dikkat çekicidir. “Lisans eğitimimde şu ana dek dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda uygulamaya dönük yeterince eğitim aldım” ifadesine katılma durumları en az 1, en çok 10 olacak şekilde yanıtlanmıştı (Tablo 9).

Mean (Ortalama)	Median (Ortanca Değer)	Mod (En sık tekrarlanan)	Standart Sapma
4,04	4,00	1,00	2.70

■ Tablo 9. “Lisans eğitimimde şu ana dek dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda uygulamaya dönük yeterince eğitim aldım”

Öğrenciler (tıpkı hak odaklı habercilik konusunda olduğu gibi) bu konuda da en sık 1 değerini (mod=1) işaretlemişlerdir. Buna göre öğrencilerin dörtte biri (yüzde 25) lisans eğitimleri süresince dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda hiçbir bilgi edinmediğini ifade etmektedir.

Bu konuda verilen yanıtların ortanca ve ortalama değerleri (median=4, mean=4,04) dikkate alındığında, öğrencilerin dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda yeterince bilgi-uygulama edinmediklerini düşündükleri görülmektedir. Veriler bu konuda ortalama değerlerde oldukça yoğunlaşmış bir durum göstermektedir (St. Sapma=2,70).

Genel olarak bakıldığında öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi (yüzde 64,8) 5 ve altındaki değerleri işaretleyerek dijital gazetecilik ve mobil uygulamalar konusunda yeterli bilgi ve uygulama edinmediğini bildirmektedir. Bu konuda üniversiteler ($p=0,726$) ve bölümler ($p=0,521$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, tüm öğrencilerin benzer bir eğilim sergilediği görülmektedir.

Öğrencilerin, dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamaları konusunda Likert ölçeğine dayalı kimi ifadelerle dönük değerlendirmeleri de önemlidir (Tablo 10). Bu konuda en dikkat çeken durum, öğrencilerin dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamalarının hemen tüm alt boyutlarında benzer bir yetersizliği ifade etmeleridir. Tablo 10'daki tüm ifadelerle verilen yanıtlarda en sık tekrarlanan seçenek 1'dir (mod=1). Dolayısıyla öğrencilerin büyük bölümü bu konuların (yeni medya için prodüksiyon - içerik geliştirme, dijital güvenlik ve görselleştirme araçları, yeni medya ekonomisi içerisinde bir yeni medya girişimcisi olarak hareket edebilme, arama motoru optimizasyonu, kullanıcı analitiği okuma, algoritmaların işleyişi ve veri gazeteciliği konuları) tümü hakkında hiçbir bilgi edinmediğini, yeterli eğitim almadığını belirtmektedir. Bu sonuç oldukça çarpıcıdır.

	Mean (Ortalama)	Median (Ortanca Değer)	Mod (En sık tekrarlanan)	Standart Sapma	5 ve altındaki değerler (%)
Lisans eğitimimde şu ana dek yeni medya, yeni medya için prodüksiyon - içerik geliştirme, dijital güvenlik ve görselleştirme araçları konularında uygulamaya dönük yeterince eğitim aldım.	4.70	4.50	1.00	3.01	60,7
Lisans eğitimimde şu ana dek yeni medya ekonomisi içerisinde bir yeni medya girişimcisi olarak nasıl hareket edebileceğim konusunda bilgi edindim.	4.75	5.00	1.00	2.85	62,9
Lisans eğitimim sayesinde arama motoru optimizasyonu, kullanıcı analitiği okuma, algoritmaların işleyişi gibi konularda yeterince bilgi edindim.	4.42	4.00	1.00	2.92	65,3
Lisans eğitimim süresince veri gazeteciliği konusunda uygulamaya dönük yeterince eğitim aldım.	3.92	4.00	1.00	2.66	76,8

■ Tablo 10. Öğrencilerin dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamalarına dönük ifadelerle katılma durumu

Benzer şekilde 3.92 ve 5.00 arasında yoğunlaşan ortalama ve ortanca değerler de dikkat çekicidir. Ortalamalar arasındaki en düşük değer, 3.92 ile veri gazeteciliği alanında gözlenmektedir. Bu konuda 5 ve altındaki değerler bir arada değerlendirildiğinde öğrencilerin dörtte üçünden fazlası (%76,8) veri gazeteciliği konusunda uygulamaya dönük eğitimlerinin oldukça düşük düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Bu ifadeler arasında en yüksek ortalama (mean=4,75) yeni medya ekonomisi içerisinde bir yeni medya girişimcisi olarak nasıl hareket edileceğine dönük bilgi edinimi konusundadır. Dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamaları konusundaki en yüksek değere sahip olmasına karşın bu alanın da oldukça düşük düzeyde kaldığı belirtilmelidir. Zira öğrencilerin önemli bir bölümü (%62,9) bu konuda da yeterli bilgi edinmediğini belirtmektedir.

Dolayısıyla, öğrencilerin çok büyük bir kesimi dijital medya için prodüksiyon-içerik geliştirme, dijital güvenlik, görselleştirme araçları, yeni medya girişimciliği, arama motoru optimizasyonu, kullanıcı analitiği, algoritmaların işleyişi ve veri gazeteciliği konularında ya hiç eğitim almadıklarını ya da aldıkları eğitimin oldukça yetersiz olduğunu vurgulamaktadır.

İletişim fakültelerindeki lisans eğitiminin henüz bu yeni alanları kapsamak konusunda yetersiz kaldığı belirtilebilir. Bununla birlikte vakıf üniversitelerinin bu yetersizlikleri aşma konusunda kamu üniversitelerine oranla daha girişken ve hızlı olduğu da gözlenmektedir. Bunda vakıf üniversitelerindeki eğitimin kamu üniversitelerine nazaran uygulamaya daha dönük olması, bu konudaki teknik-teknolojik donanımların ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanmasının kamu üniversitelerine oranla vakıf üniversitelerinde daha hızlı ve kolay olması gibi nedenler sıralanabilir.² Odak grup görüşmeleri de bu durumu doğrular niteliktedir. Görüşmelerde vakıf ve kamu üniversitelerindeki teknik-teknolojik imkânların durumu ve bunun öğrencilerin deneyimlerini nasıl etkilediği şöyle dile getirilmiştir:

Dijital uygulamalar konusunda pratiğe dökemiyorduk, çünkü öyle bir imkân yoktu. Sadece bu konulardan bahsediliyordu, öğretiliyordu ama pratik olarak herhangi bir şey yapamadık. Çünkü altyapımız yetersiz. Özellikle devlet okullarında altyapı çok belirleyici bir noktada. (Ahmet)

Biz vakıf üniversitesi olduğumuz için belki de teknik imkânlarımız, televizyon stüdyomuz, tasarım ve içerik üretme gibi şeyler var. Biraz daha fazla. (Aslı)

Biz de vakıf üniversitesiyiz ama 3. sınıfta bir medya laboratuvarı kuruldu bizde. Yani güzel bilgisayarlar geldi. Ondan önce herkes kendi bilgisayarını kullanmak zorunda kalıyordu. Şimdi herkes erişebiliyor, randevu ile çalışabiliyorsunuz. Ödev yapmak isterseniz orada yapabiliyorsunuz. Şu an bir sıkıntı olduğunu söyleyemem ekipman ve altyapı konusunda. (Çağdaş)

Birçok ders aslında uygulama adı altında yine teorik bilgi veriyor. Bakıyorsunuz hani uygulamalı ders uygulama vardır alayım falan diyorum ama bakıyorum yine teorik bilgi görüyorum, çok da bir faydası olduğunu düşünmüyorum ilk etapta. Evet 1. ya da 2.sınıfta belki faydası oluyordu ama artık 3.-4. sınıfa gelmiş bir iletişim öğrencisi artık bir şeyleri uygulamaya dökmek istiyor. Ben kendi adıma, birçok konuştuğum bu konuda işte kendi aramızda tartıştığımız arkadaşlar adına ben kendi fakültemdeki bu durumdan aslında çok hoşnut değilim. (Tuğrul)

Burada bir ayırım yapmalıyız bence okullar arasında, ben onu fark ettim. Benim arkadaşlarım da okulumu yetersiz görüyordu ama aslında daha büyük problemler olduğunu anladım burada. Yani bizim okulumuz imkân sağlıyor desem sürekli sanki okulu övüyormuş gibi oluyorum. Ama gerçekten öyle. Okullar arasındaki bu farkın kapanması gerekiyor diye düşünüyorum. (Sıla)

Ben televizyon programı yapmış bir insan olarak konuşuyorum burada. Hem kamera önünde bulundum hem kamera arkasında, diğer arkadaşlarımın hayali bu anladığım kadarıyla. Meslek olarak bile anladığım kadarıyla hiç böyle bir ortamda bulunamamışlar. Böyle bir imkân olmamış. Bu okullar arasındaki fark çok büyük bence. Yani okullar arasındaki farkın büyüklüğü ve sektörün yapısal sorunlarını konuşmak istememe sebepim sürekli sanki kendi okulumu övüyor gibi hissediyorum. Bunu yapmak istemiyorum ama gerçekten bu eğitimi veriyorlar. Hocalarımız sürekli destek oluyorlar bize bu konularda. (Deniz)

² Bu araştırmanın kapsamının dışında kalmakla birlikte önemli bir nokta vurgulanmalıdır: Vakıf üniversitelerindeki imkânların kamu üniversitelerinde neden yeterince bulunmadığının ve bu alanda kamu üniversitelerinin neden görece geri planda kaldığının ekonomik, politik ve bürokratik nedenleri üzerine düşünülmesi ve verileri değerlendirirken bu nedenlerin gözden kaçırılmaması gereklidir.

Burada dikkat çeken bir durum, vakıf üniversitelerindeki imkânların da çoğunlukla yeni medya uygulamalarını yeterince kapsayamayan görece geleneksel alanlardan oluşmasıdır. Video yapımı, tasarım, televizyon uygulamaları gibi alanların varlığına karşın bu üniversitelerde de yukarıda sıralanan yeni medya uygulamaları konusunda henüz tam anlamıyla oturmuş bir eğitim müfredatı ve yaklaşımı bulunmadığı belirtilebilir.

Tüm bu sonuçlardan hareketle, Türkiye çapında iletişim fakültesi öğrencilerinin ezici bir çoğunluğunun lisans eğitimleri sırasında dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamaları konularında yeterli düzeyde eğitim alamadıkları söylenebilir. Bu konuda hem vakıf ve kamu üniversiteleri arasında hem de bölümler arasında (vakıf üniversiteleri lehine) kimi farklar olsa da genel dağılım itibarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı da vurgulanmalıdır.

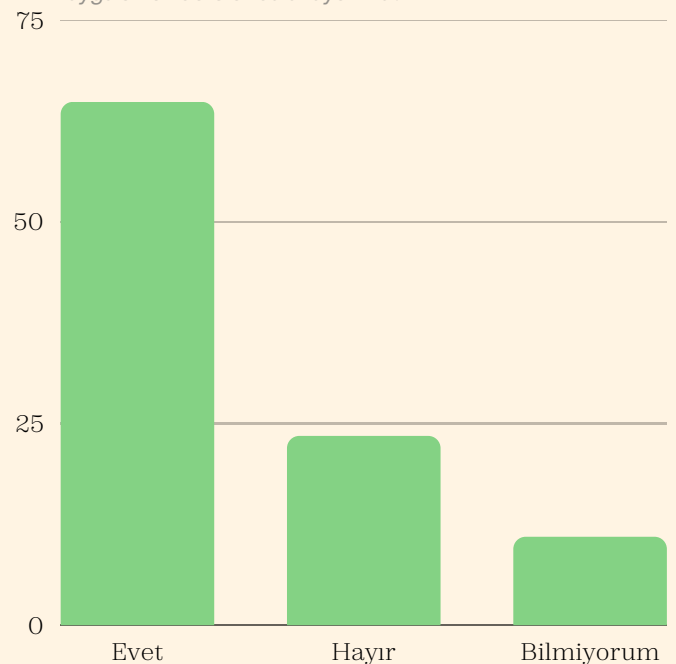
İletişim eğitiminin bugünü ve geleceği açısından dikkate alınması gereken bu durum, politikalar bakımından da değerlendirilmeye muhtaçtır. Dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamalarının iletişim eğitimine nasıl ve hangi biçimlerle dahil edileceği bir yandan iletişim fakültelerinin yapısı, iletişim eğitiminin amacı, yetiştirilecek iletişimcilerden beklentiler gibi konularda verilecek kararlarla ilişkili olacaktır. Diğer yandan ise kamu ve vakıf üniversiteleri arasındaki ve kamu üniversitelerinin kendi aralarındaki farkların açılması gibi problemlerle şekillenecektir. Üniversite dışı kurumların bu alanlarda gerçekleştirdikleri eğitimler ise söz konusu eğitim eksikliğinin giderilmesine dönük güçlü bir eğilim olarak öne çıkmaktadır.

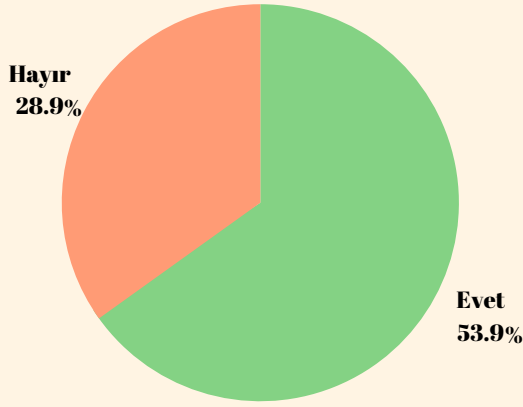
IV. UYGULAMALI EĞİTİM, EKSİKLİKLER VE İSTİHDAMA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde öğrencilerin uygulamalı eğitime, eğitim sürecindeki eksikliklere ve istihdam imkânlarına dönük değerlendirmeleri ele alınmaktadır. Bu konudaki ilk bulgu, eğitim müfredatlarında haber yazımına ilişkin uygulamalı derslerin bulunup bulunmadığıdır. Öğrencilerin yüzde 64,8'i bu konuda olumlu yanıt verirken, yüzde 23,4'ü ise bu konuda derslerinin bulunmadığını belirtmektedir (Grafik 8).

Bu konudaki ilk bulgu lisans müfredatlarında dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerin bulunup bulunmadığıdır. Öğrencilerin yarıya yakını (%45,3) dijital gazetecilik ve mobil uygulamaları konu edinen derslerinin bulunduğunu belirtmektedir. Müfredatlarında bu derslerin bulunmadığını söyleyenlerin oranı yüzde 35,2'dir. Öğrencilerin yaklaşık beşte biri (%19,5) ise bu konuda bilgisinin olmadığını ifade etmiştir (Grafik 6). Bu konuda bilgisi olmayan öğrencilerin çoğu (%40) birinci sınıf öğrencisidir. Bu, söz konusu öğrencilerin okuldaki deneyimlerinin yeniliği/kısıtlılığı açısından anlaşılabilir bir durumdur.

■ Grafik 8. Lisans müfredatınızda haber yazımı konusunda uygulamalı dersler bulunuyor mu?

■ Grafik 9. Cevabınız "Evet" ise siz bu dersi/dersleri aldınız mı?

Haber yazım uygulamaları iletişim fakültesi müfredatlarının (özellikle de gazetecilik programlarının) temel ve geleneksel derslerinin başında gelmektedir. Burada olumsuz yanıt veren öğrencilerin büyük çoğunluğu gazetecilik bölümü dışındaki (Halkla İlişkiler ve Yeni Medya ve İletişim bölümleri) öğrencilerdir. Haber yazımı konusunda uygulamalı derslerin var olduğunu söyleyen öğrencilerin bu dersleri almadığı incelendiğinde, yarısından çoğunun (%53,9) bu dersleri aldığı, daha küçük kesimin (%28,9) ise söz konusu dersleri almadığı görülmektedir (Grafik 9). Bu oranlar, öğrencilerin haber yazımı konusundaki uygulamalı derslerle ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Uygulamalı eğitime dönük bir başka bulgu "Lisans eğitimim sayesinde bir haber merkezini veya haber ekiplerini yönetmekle ilgili yeterince bilgi edindim" ifadesine dönük değerlendirmelerdir. Bu ifadeye katılma durumları yine en az 1, en çok 10 olacak şekilde yanıtlanmıştır. Öğrenciler (tıpkı diğer ifadelerde olduğu gibi) bu konuda da en sık 1 değerini (mod=1) işaretlemişlerdir (Tablo 11).

Mean (Ortalama)	Median (Ortanca Değer)	Mod (En sık tekrarlanan)	Standart Sapma
4,32	4,00	1,00	2.82

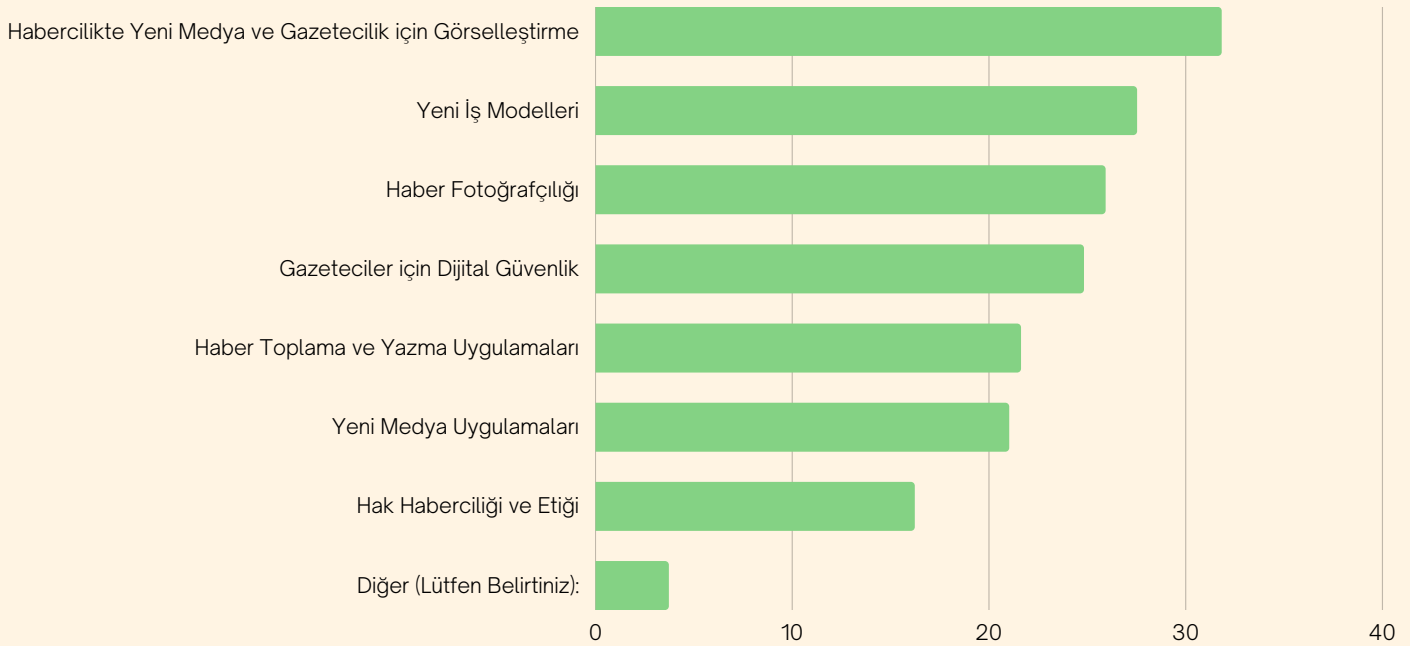
■ Tablo 11. "Lisans eğitimim sayesinde bir haber merkezini veya haber ekiplerini yönetmekle ilgili yeterince bilgi edindim"

Buna göre öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (%24) lisans eğitimleri süresince bir haber merkezini veya haber ekiplerini yönetmekle ilgili hiçbir bilgi edinmediğini belirtmektedir. Bu konudaki yanıtların ortanca ve ortalama değerleri (median=4, mean=4,32) dikkate alındığında, öğrencilerin haber merkezi ya da haber ekipleri yönetme konusunda yeterince bilgi-uygulama edinmediklerini belirttikleri görülmektedir. Veriler bu konuda ortalama değerlerde yoğunlaşmış bir duruma işaret etmektedir (St. Sapma=2,70).

Genel olarak bakıldığında öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (%69,4) 5 ve altındaki değerleri işaretleyerek haber merkezi ve ekiplerini yönetme konusunda yeterli bilgi edinmediğini ifade etmiştir. Burada üniversiteler (p=0,875) ve bölümler (p=0,578) arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, haber merkezi ve ekipleri yönetme konusundaki eğitim eksikliğinin tüm kategorilerdeki öğrenciler geçerli bir eğilim olduğu gözlenmektedir.

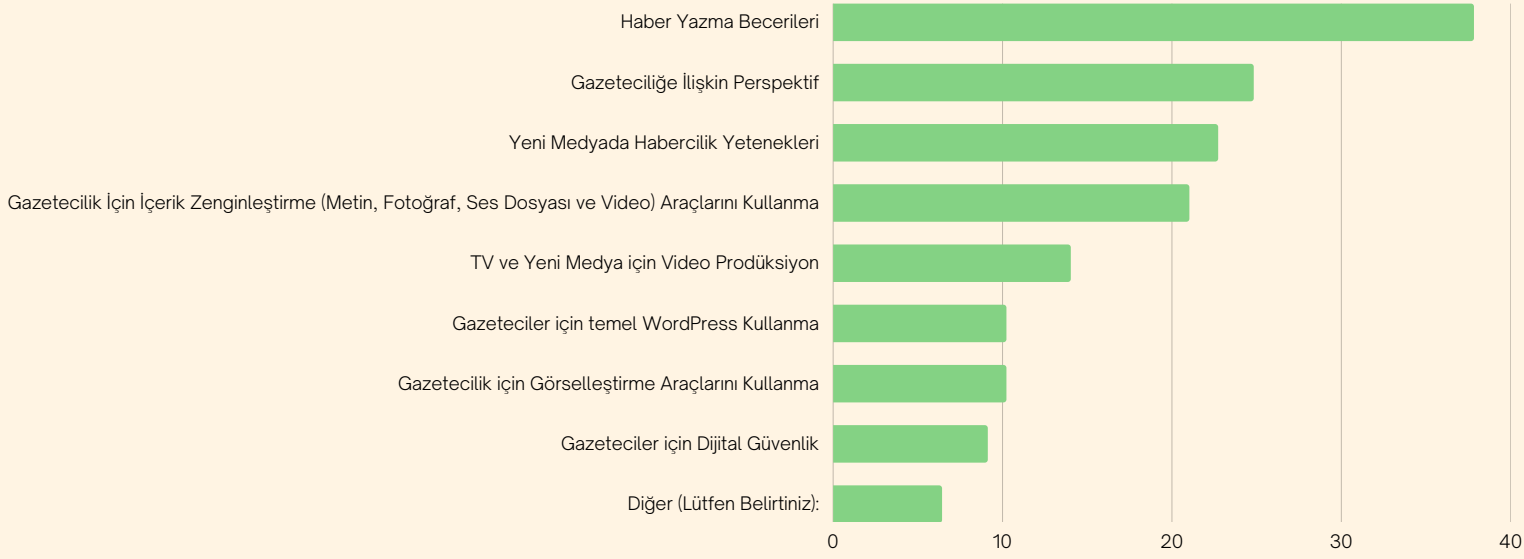
Eğitim m¼fredatlarında gazetecilik pratiklerine dair gör¼len eksiklikler de önemli bir başlıktır (Grafik 10). Bu konuda Habercilikte Yeni Medya ve Gazetecilik için Görselleştirme (%31,8), Yeni İş Modelleri (%27,5), Haber Fotoğrafçılığı (%25,9) ve Gazeteciler için Dijital Güvenlik (%24,8) öne çıkan eksiklikler olarak sayılmaktadır. Bunlar arasında Haber Fotoğrafçılığı dışındaki alanların hepsinin yeni medya uygulamaları ve araçlarını içerdiiği gözlenmektedir. Bu durum da eğitim sürecinde yeni medya uygulamalarına dönük eksikliklerin bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir.

■ Grafik 10. Eğitim müfredatında gazetecilik pratiklerine dair gör¼len eksiklikler

Ek olarak Haber Toplama ve Yazma Uygulamaları (%21,6) ve Yeni Medya Uygulamaları (%21) da önemli eksiklikler olarak değerlendirilmektedir. Haber toplama ve yazma pratiklerine dönük derslerin öğrencilerinin çoğu tarafından alınmasına (daha önce Grafik 9'da vurgulanmıştı) karşın hâlâ önemli bir eksiklik olarak sayılıyor olması bu derslerin içeriğinin ve öğrencilere katkılarının istenen düzeyde gerçekleşmediğinin bir göstergesi olarak gör¼lebilir. İletişim fak¼ltelerinin en temel derslerinden olan Haber Toplama ve Yazma pratikleri konusundaki bu durum düş¼ndürücüdür.

Buna karşın lisans eğitiminin istihdam sürecine etkileri konusundaki veriler de dikkat çekicidir (Grafik 11). Öğrenciler, aldıkları eğitimin istihdam edilmelerini sağlayacak hangi yetenekleri kazandırdığına ilişkin ilk sırada Haber Yazma Becerilerini (%37,8) ifade etmektedir. Bu durumun hem bir eksiklik hem de kazanılan bir beceri olarak değerlendirilmesi üniversiteler arasındaki farklarla açıklanabilir düzeydedir. Haber Yazma Becerilerinin istihdam edilmeyi sağlayacak bir yetenek olarak kazanılmasının çoğunlukla merkez üniversitelerdeki öğrenciler için geçerli olduğu söylenebilir. Bunu sırasıyla Gazeteciliğe ilişkin Perspektif (%24,8), Yeni Medyada Habercilik Yetenekleri (%22,7) ve Gazetecilik için İçerik Zenginleştirme (Metin, Fotoğraf, Ses Dosyası ve Video) Araçlarını Kullanma (%21) takip etmektedir.

■ Grafik 11. Eğitimin istihdama dönük hangi yetenekleri kazandırdığı

Bu noktada sözü edilen yetenek kazandırma sürecinin öğrenciler tarafından yalnızca “kazanılmış” beceriler olarak değil, “kazanılması beklenen ve istenen” beceriler olarak değerlendirildiği de vurgulanmalıdır. Sektördeki beklentilerin hızlı değişimi karşısında üniversite eğitimlerinin (özellikle kamu üniversitelerinde) değişimi yakalamak konusunda yavaş kalması becerilerin sürekli yeniden kazanılacak dinamik hedefler olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda öğrenciler üzerinde sürekli bir “eksiklik” baskısı da yaratmaktadır. Odak grup görüşmesindeki ifadeler bu durumu doğrular niteliktedir:

Gittikçe sektörün beklentisi sürekli artıyor ama okulun eğitimi çok yavaş ilerliyor. Çok yavaş, veri gazeteciliği olsun falan. Bunlar çok konuşulan konular değil. Bir süredir konuşulan konular hâlâ üniversitelerde buna yönelik bir şey hızlandırılmadıysa bu üniversitelerin eğitiminin çok yavaş ilerlediğini ama sektörün beklentisinin de inanılmaz derecede hızlı yükseldiğini gösteriyor. (Tuğrul)

Hocalarımızla aslında sürekli konuşuyoruz, yeterli olduğumuzu söylüyorlar. Hani böyle hissetmememiz gerektiğini, çok başarılı olduğumuzu ama okul bana imkânları sunduğu hâlde ben kendimi gelişmiş hissetmiyorum. Bu biraz sektörle de ilgili. Bu konuda buna nasıl çözüm getirilebilir bilmiyorum açıkçası. (Gözde)

Şu anda temel gazetecilik pratikleriyle kimse bu sektörde kolay kolay iş bulamaz. O yüzden herkes iş bulabilmek için yeni becerilere, aç kalmamak için bunlara yöneliyor, veri gazeteciliği, SEO eğitimi vb. (Ahmet)

Bence vakıf üniversitelerinde şu anda fark ettiğime göre durum biraz daha farklı. Çünkü birinci sınıftan itibaren tasarım bölümlerinde özellikle okuldaki bilgisayarlar üzerinden de işte Adobe programları, Premier programların hepsi dersler geldikçe işte sınıf atlandıkça öğretilmeye başlanıyor. Biraz önce dediğim gibi birinci sınıfta mesela tasarım dersleri var, direkt uygulama ile başlıyor. Onun dışında fotoğraf derslerinde fotoğraf stüdyosuna girip bazı şeyler yapabiliyoruz. Program yaptığımızı söyledim. Stüdyonun kullanımı bazen bize açılabilir. Yani aslında galiba vakıf üniversitelerinde biraz daha sahaya yönelik beceri kazandırabiliyorlar öğrencilere, sadece öğrencilerin isteği ile de değil ama biraz da okulun imkân yaratması ile alakalı diye düşünüyorum. (Deniz)

Öğrencilerin değerlendirmelerine göre fakültelerdeki uygulama atölyelerinin varlığı oldukça önemlidir ve uygulamalı dersler konusundaki eksiklikler atölyeler üzerinden giderilebilmektedir. Bununla birlikte istihdam edilmenin yalnızca birtakım beceriler ve yeteneklere bağlı olmadığı, ciddi yapısal sorunların söz konusu olduğu da görüşmeciler tarafından özellikle vurgulanmıştır:

Yeni medya konusunda bizim okulun teorik dersleri var. Fakat bu konuda atölyelerde çalışarak verimli kılmaya çalışıyoruz bu alandaki eğitimi. Farklı şeyler deneyebiliyoruz. Hem film atölyesi ve diğer atölyeler hem de video haber gibi podcast gibi şeyler çalışıyoruz. (Görkem)

Okullar bence sektörün hiçbir zaman istediği istihdamı veya istediği eğitimi sağlayamayacak. Çünkü sektör daha çok şey istiyor. Sektör okuldan ve öğrenciden çok şey istiyor. Biz hem öğrenciler hem de diğer fakültelerle yarışıyoruz. O yüzden biraz zor olacak. İş bulma konusunda da ümitsizlik çok normal. Hepimiz kendi imkânlarımızı yaratmaya çalışıyoruz. Kurslara, eğitimlere gidiyoruz. (Ahmet)

Uygulamalı hiçbir ders gözükmüyor lisans eğitiminde. Biz sadece atölyelerde pratiklerimizi dökebiliyoruz sahada hem gazetecilik veya başka alanlarda da atölyelerde uygulamalı eğitimler oluyor aslına bakarsanız. Dersler lisans içinde uygulamalı olabilseydi derslerin yanında herkesin faydalanabileceği bir eğitim olabilirdi. Şu an sadece atölyede çalışan arkadaşlar sahada pratik uygulamalarda bulunabiliyor. (Gözde)

İş bulma imkânı bence çok zor. Bir iletişimci olarak işimiz zor, zaten okul bana tüm imkânları sağlıyor. Programa katıldım, çekim yaptım ama ben hâlâ kendimi yetersiz hissediyorum ve dışarıdan kurslar almaya başlayacağım. Kendim imkân yaratmaya çalışıyorum yani. (Sıla)

Böyle kalırsa en fazla hepimizin kaderi A101. Kişi iş bulabilir sektörde ama çok olsa cebine 3000 TL harçlık koyarlar, öyle hayat gitmez. Şu anda mesela gazetelerin birçoğunda sektörün içinde edebiyat bölümü mezunu, tarih bölümü mezunu var. Biz sadece iletişim fakültesi ile yarışmıyoruz, iletişim dışındakilerle de yarışıyoruz. (Tuğrul)

Tüm bu koşulların öğrencileri üniversite eğitimleri dışında arayışlara ittiği, yeni beceriler ve ağlar edinmek konusunda sektöre, sertifika programlarına ya da çeşitli sivil toplum örgütlerinin eğitimlerine yöneldikleri görülmektedir. Dolayısıyla uygulamalı eğitime dönük eksiklikler, beklentiler ve bunların istihdam sürecinde yaratacağı etkiler konusunda öğrencilerin bir yandan yapısal koşullarla sınırlandırılmış oldukları, diğer yandan ise sürekli bir arayış içinde oldukları belirtilebilir. İletişim alanındaki genç kuşakların geleceğinin bu ikili sürecin etkileri ve sonuçları ekseninde şekilleneceğini öngörmek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

İletişim fakültesi öğrencilerinin, eğitim sürecinde hak odaklı habercilik ve yeni medya uygulamalarına dönük değerlendirmeleri iç açıcı bir manzara sunmamaktadır. İletişim fakültelerindeki eğitimin bir yandan hak haberciliği konusunda gerileme yaşarken diğer yandan dijital dönemin gerektirdiği uygulamaları ve becerileri yeterince kapsayamadığı görülmektedir.

Hak odaklı habercilik pratiklerinin günümüzde iletişim fakültelerinde belirli bir ağırlığa sahip ol(a)madığı, öğrencilerin bu konuda teorik ve pratik olarak yeterli düzeyde eğitim/bilgi edinemediği ve bu konudaki ilgilerinin gerilemekte olduğu söylenebilir. Türkiye gibi demokratik iklimi zedelenmiş toplumlarda hak haberciliği perspektifinin ve pratiklerinin geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının gerekliliği ortadadır. Gazeteciliğin ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesi açısından hak odaklı haberciliğin merkezi bir konumda bulunduğu düşünüldüğünde, hem üniversitelerde hem de üniversite dışındaki iletişim eğitimlerinde hak odaklı habercilik pratiklerinin yeniden gündem edilmesi ve öğrencilerin bu konuya ilgilerinin tazelenmesi önemli görünmektedir.

Dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamaları konusunda da ciddi bir yetersizlikten bahsedilebilir. Bu konuda eğitim pratiklerinin oldukça geride kaldığı, yeni dönem araçlarının ve uygulamalarının eğitim süreçlerine henüz anlamlı bir seviyede dahil edilemediği saptanmaktadır. Fakültelerin büyük bölümünde öğrencilerin yeni alanlarla ilgili neredeyse hiçbir bilgi ya da uygulama edinmeden mezun olmaları söz konusu olmaktadır. Bu alanlarda yetişmiş öğretim elemanı eksikliği de önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda vakıf ve kamu üniversiteleri arasında kimi farklılıklar tespit edilmektedir. Vakıf üniversitelerinin teknik altyapı, donanım ve uygulama konularında kamu üniversitelerine göre daha etkin olduğu görülmekle birlikte yeni dönem araçlarının ve uygulamalarının bu okullarda da henüz yeteri kadar yaygınlığa ulaşmadığı ve eğitim sistemine dahil edilmediği gözlenmektedir. Bu durum değişen pratiklerin ve araçların yakalanması konusunda formel iletişim eğitimini oldukça eksik bırakmakta, bu eksiklik ise üniversite dışı eğitim kanallarıyla giderilmeye çalışılmaktadır.

Öğrencilerin, iletişim eğitimine dönük işaret ettikleri eksiklikler ve beklentiler de çoğunlukla dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamaları ekseninde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte gazetecilik perspektifi ihtiyacı ve edinimi hâlâ önemini korumaktadır. Buradan hareketle, teknik ve pratik becerilerin gazetecilik için mutlaka gerekli olduğu fakat gazeteciliği yalnızca bu becerilere indirgemenin hem gazeteciliğe hem de üniversite eğitime haksızlık olacağı belirtilmelidir. Tarihsel olarak gazeteciliğin anlamının, toplumsal işlevinin ve kurumsal yapısının dönüşüyor olması sektörde ihtiyaç duyulan gazeteci tipini ve gazetecilik yapabilmenin şartlarını hızla değiştirmektedir.

Gazeteciliğin toplumsal karşılığının ve teknolojik çerçevesinin değişmesi, gazetecilik eğitiminde kurumsal, biçimsel ve niteliksel olarak kendini göstermektedir. Bu durum eğitim sisteminde daha rekabetçi, pratik ve teknik becerilerle donanmış, piyasa gereklerine hakim ve bunları doğallaştırmış öğrenciler yetiştirme arayışına doğru evilmektedir. Günümüzde istihdam olanağını gözetmeyen bir eğitim anlayışının geçersizliği kadar piyasa gereklerini fetişleştiren sorgusuz bir yaklaşımın da anlamlı sonuçlar doğurmayacağı vurgulanmalıdır. Bu noktada sektör talepleri ile üniversite eğitiminin mesleki ve toplumsal gerekleri arasında makul bir denge yakalama çabası önemlidir. Yeni medya uygulamaları ve gazetecilik pratiklerine dönük arayışların da bu çerçeve içinde ele alınması gerektiği belirtilebilir.

İletişim eğitiminin bugünü ve geleceği açısından dikkate alınması gereken bu durum, politikalar bakımından da değerlendirilmeye muhtaçtır. Dijital gazetecilik ve yeni medya uygulamalarının iletişim eğitimine nasıl ve hangi biçimlerle dahil edileceği bir yandan iletişim fakültelerinin yapısı, iletişim eğitiminin amacı, yetiştirilecek iletişimcilerden beklentiler gibi konularda verilecek kararlarla ilişkili olacaktır. Diğer yandan ise kamu ve vakıf üniversiteleri arasındaki ve kamu üniversitelerinin kendi aralarındaki farkların açılması gibi problemlerle şekillenecektir. Üniversite dışı kurumların bu alanlarda gerçekleştirdikleri eğitimler ise söz konusu eğitim eksikliğinin giderilmesine dönük güçlü bir eğilim olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak hak odaklı habercilik ve yeni medya uygulamalarının eğitim sisteminde anlamlı biçimde yer edinebilmesi, bir yandan dijital temelli yeni medya araçlarının kullanıma girmesi ve yeni kuşakların pratiğinde karşılık bulması için diğer yandan ise toplumdaki demokratik potansiyelin bu yolla açığa çıkarılabilmesi için önemli ve gerekli görünmektedir.